

НЕПОВНОЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ І ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІЇ

У статті йдеться про соціокультурні аспекти становлення особистості в сучасній Україні. Окреслено не тільки проблеми й негаразди, що заважають вихованню повноцінної особистості, але й запропоновано шляхи виходу українського соціуму з критичної ситуації, що склалася в духовній сфері.

Ключові слова: соціокультурні умови, особистість, рефлексія, самопізнання, духовність.

*Більш досконале знання йде тим
самим шляхом, що й висока моральність
Сократ*

Сучасна українська освіта переживає не найкращі часи. Причин такого стану речей багато: відсутність національної освітньої стратегії (через економічну та політичну нестабільність Україна змушена приймати освітні стандарти, насаджувані більш сильними державами чи їх об'єднаннями, а така «глобалізація» і геополітичний вплив є загрозою духовній безпеці нашої держави, адже спроба насадити чужий стиль мислення може призвести до втрати національної ідентичності); непослідовність реформ у сфері освіти (напрямок яких змінюється зі зміною міністра освіти); постійне недофінансування освітньої сфери (фінансування за залишковим принципом); незабезпеченість кваліфікованими кадрами; технічна розруха багатьох освітніх закладів; руйнація освітньої вертикалі та допоміжних освітньо-виховних ланок (дитячих організацій, що брали безпосередню участь у суспільному житті (допомога літнім людям, інтернатам для хворих дітей), кімнат школяра, будинків дитячої творчості тощо) й т.д., і т.ін. Не останнє місце серед цих причин належить спрощенню нашої освітньої програми нанівець: усні іспити, де студент постає особистістю й має можливість показати рівень мислення та володіння мовою, перетворено на тести; кількість аудиторних годин скорочено новими міністерськими програмами, проте аудиторні заняття не замінено ні новими технологіями, ні розширеними бібліотечними фондами; зруйновано найбільш важливі традиції не тільки вітчизняної освіти, але й вітчизняної культури. Зазвичай такі втрати є невідновлюваними, бо втрачається щось більше, ніж метод навчання, втрачається частка менталітету – особливого, неповторного, національного.

Особливу тривогу викликає й постійне «реформування» навчальних дисциплін (суть реформування полягає у зменшенні кількості годин,

відведених на вивчення дисципліни). Найчастіше реформують такі дисципліни, як філософія, логіка та математика, гуманітарну спрямованість яких важко переоцінити. Ці дисципліни не тільки формують мислення і свідомість, але й задають «ритм діяльності», «метрику праці» – праці цілеспрямованої та осмисленої [4, 58]. Саме вони становлять умову й безпеку вільної людини, закладаючи світоглядні орієнтири особистості. Найважливіша місія цих дисциплін – духовна безпека. Не випадково найвидатніші уми людства вважали, що саме широта знань (філософія) і культура мислення (математика й логіка) дозволяють швидко освоїти практично будь-яку спеціальність.

Руйнація національної освіти вкупі з постійним недофінансуванням вже дає помітні результати. Серед них збільшення кількості неграмотних, зниження якості знань, наростання розриву між освітою та культурою, масовий відтік талановитої молоді за кордон, збільшення кількості злочинів, скоєних неповнолітніми, активне виникнення угруповань скінхедів та подібних до них, страшні статистичні дані щодо кинутих дітей та недоглянутих старих. Тож ситуація в духовній сфері не просто важка, а критична.

Аналогічною є ситуація і в Росії. Так, російський освітянин А.С. Запесоцький пише: «Сьогодні на момент закінчення школи в Росії формується домінуючий тип особистості, який мало до чого придатний. І справа не в знаннях, хоча і їх рівень катастрофічно падає. Значно важливішими є моральні якості молоді, той внутрішній духовний стрижень людини, який, власне, й робить її «прямоходячою», не дозволяє стати на четвереньки... Росія стає аморальною державою, країною з вимираючою совістю» [1, 123].

Проте не тільки держава винна в ситуації, що склалася в Україні. В роботі «Антропология з прагматичної точки зору» І. Кант сформулював правила, які мають бути актуальними для особистості. Філософ вважає, що необхідно мислити самому, завжди у згоді з самим собою та так, щоб бути спроможним дивитися на те, що мислиться, ніби «збоку», очима іншого. Поруч із цими правилами І. Кант веде мову про нездатність людей користуватись своїм розумом: «Просвітництво – це вихід людини із стану свого неповноліття, в якому вона знаходиться з власної вини. Неповноліття – це неспроможність користуватись своїм розсудком без керівництва з боку будь-кого іншого... Sapere aude! – май мужність користуватись власним розумом! – таким є девіз Просвітництва. Лінь та боягузтво – ось причини того, що переважна більшість людей, яких природа вже давно звільнила від чужого керівництва (*naturaliter maiores*), все одно з дорогою душею залишаються на все життя неповнолітніми;

з тих самих причин так легко інші присвоюють собі право бути їхніми опікунами. Адже так зручно бути неповнолітнім! Якщо у мене є книга, що мислить за мене, якщо у мене є духовний пастир, совість якого може замінити мою, і лікар, що приписує мені певний спосіб життя тощо, то мені не треба й турбуватися. Мені немає потреби мислити, якщо я можу заплатити; цією нудною справою нехай займаються замість мене інші» [2, 27]. Отже, найбільша загроза прихована в самій людині, бо що може становити більшу загрозу не тільки для країни, але й для всього людства, ніж людина з великим багажем знань, але без будь-яких моральних принципів! Будь-яке наукове відкриття наблизитиме людство до загибелі, якщо не буде спиратись на духовні засади. Кант був правий, і, на жаль, сучасна людина майже позбавлена рефлексії. А тільки рефлексія – діяльність із самопізнання – розкриває внутрішню будову й специфіку духовного світу людини. Без рефлексії та самоаналізу не буде й особистості.

Тут доречно згадати й роботу видатного філософа минулого століття Х. Ортеги-і-Гассета «Повстання мас», в якій йдеться про причини занепаду духовності сучасної людини. Автор слушно зауважує, що «нові й нові натовпи <...> з таким прискоренням вивергаються на поверхню історії, що не встигають просякнути традиційною культурою. І в результаті сучасний середній європеець душевно здоровіший і міцніший за своїх попередників, проте й душевно бідніший. Від того він іноді схожий на дикуна, що зненацька забрів у світ вікової цивілізації. Школи, якими так пишалося минуле століття, впровадили в масу сучасні життєві навички, але не зуміли виховати її. Дали їй засоби для того, щоб жити повніше, та не змогли наділити ні історичним чуттям, ні почуттям історичної відповідальності. В масу вдихнули силу й пиху сучасного прогресу, але забули про дух» [4, 27]. Ці думки, висловлені майже сто років тому, є сьогодні занадто актуальними. Рух наукового прогресу дає людині все нові й нові технічні можливості, проте людство вже не дбає про філософське осягнення цих відкриттів і їх наслідки для цивілізації. Ось чому освіта завжди має йти поряд із вихованням (сімейним, державним).

Рятівною на сьогоднішній день має стати розробка національної гуманітарної моделі, яка стала б ефективним інструментом геополітики й фактором забезпечення духовної безпеки України. Гуманітарна освіта, збагачена досвідом вітчизняної історії, вітчизняною філософією, мовою й літературою, є найголовнішою умовою духовної безпеки, основою величчя народу й незалежності державного буття. У зв'язку з усім сказаним вище хотілося б згадати слова німецького філософа й соціолога К. Мангейма, який зауважував, що молодь не є «ні прогресивною, ні консерва-

тивною за своєю природою, вона – потенція, готова до будь-якого розпочинання. Молодь – це той прихований резерв, який є в кожному суспільстві й від мобілізації якого залежить його життєздатність» [3, 443]. Тож виживання українського суспільства й держави повністю залежить від освітньо-виховних зусиль і суспільства, і держави, і людини.

1. *Запесоцкий А.С.* Гуманитарное образование и проблемы духовной безопасности // Педагогика. – 2002. – № 2. – С. 3-8.

2. *Кант И.* Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане / Собрание сочинений: В 6 т. – М.: Мысль, 1966. – Т. 6. – С. 5-36.

3. Мангейм К. Диагноз нашего времени. – М.: Инфра, 1994. – С. 441-456.

4. *Ортега-и-Гассет Х.* Восстание масс / Сборник (пер. с испан. Воробьева С.Л., Гелескул А.М.). – М.: АСТ, Ермак, 2003. – 272 с.

This article is about the sociocultural aspects of becoming of personality in modern Ukraine. Outlined not only problems and confusions that interfere with education of valuable personality but also the ways of exit of Ukrainian society are offered from a critical situation that was folded in a spiritual sphere.

Key words: *sociocultural terms, personality, reflection, self-knowledge, spirituality.*

УДК 373.3:81.411.(07)

Галина Дятко (Дрогобич)

ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкриваються особистісно орієнтовані педагогічні технології, їх перевага над традиційним навчанням. Увага вчителів повертається до побудови уроку за особистісно орієнтованою технологією.

Ключові слова: *особистісно орієнтоване навчання, психолого-педагогічна концепція, навчальне спілкування, методичний інструментарій, психолого-педагогічна допомога, культурна ідентифікація, соціалізація.*

Кожна епоха розвитку людства висувала орієнтири навчання і виховання молодого покоління, які обов'язково зводились до процесу передачі молоді багатого соціального досвіду, накопиченого поколіннями людей. Тому традиційна система навчання ґрунтується на ієрархічній структурі: керівництво вчителя, підлеглість учня. Вона одноманітна за змістом, переважно неваріативна, планування змісту завжди лише